

<https://doi.org/10.3176/hum.soc.sci.1969.4.09>

V. GUSSAROVA

TALLINNA LINNAVOLIKOGUST JA BOLŠEVIKE SUHTUMISEST TEMASSE 1917. AASTAL

(Nõukogude võimu eest peetud võitluse ajaloost)

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni ettevalmistamisele ja teostamisele Eestis on pühendatud märkimisväärne hulk monograafiaid, kirjutisi ja mälestusi.¹ Kuid linnaomavalitsuste tegevusele 1917. aastal ja nende vahekorrale tööliste ja soldatite saadikute nõukogudega ning bolševike suhtumisele neisse ei ole uurijad siiani tähelepanu pööranud.² Püüame käesolevaga seda lünka mõneti täita ja võtame vaatluse alla olukorra Tallinnas, Eesti majanduslikus ja poliitilises keskses.

*

Veebruarirevolutsioonile järgnenud kuud olid ägeda klassivõitluse ajaks. Kukatunud tsaarivõimu, lahendas kodanlik-demokraatlik Veebruarirevolutsioon võimuküsimuse üpris vastuoluliselt. Tööliste, talupoegade, soldatite ja madruste revolutsioonilise loomingu viljana moodustati kõikjal nõukogud. Kuid põhjustel, millest ajalookirjanduses on juba küllalt juttu olnud, omandasid neis algul ülekaalu eesseeid ja menševikud. Selle tagajärjeks oli, et juba 2. märtsil moodustati Petrogradi Nõukogu esseerlike ja menševistlike liidrite ning Riigiduma Ajutise Komitee vahelisele vandenõule tuginedes Ajutine Valitsus. Riigis kujunes välja omapärane olukord — kaksikvõim.

Tallinnas loodi tööliste ja soldatite saadikute nõukogu 3. märtsil. Tema olemuse ja tegevuse ulatuse määras töörahva masside revolutsiooniline loomine. Tallinna erikaalust olenevalt kujunes tema nõukogu kuni Eesti Tööliste ja Sõjaväelaste Nõukogu valimiseni juhtivaks keskuseks teiste Eesti nõukogude hulgas.

5. märtsil nimetas Ajutine Valitsus Eestimaa kubermangu komissariks Ivan Poska. Kohaliku administratiivaparaadi juhtimise andis Ajutine Valitsus semstvotege laste kätte. Kuna semstvosid Balti kubermangudes aga ei olnud, langes kohalik administratiivaparaat siin end linnaomavalitsustes kindlustanud kohaliku kodanluse võimu alla. I. Poska näiteks

¹ Vt. H. Arumäe, Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis. Historiograafiline ülevaade. «Eesti NSV Teaduste Akadeemia Toimetised — Ühiskonnateadused» 1967, nr. 4.

² Ka kogu Nõukogude Liidu ulatuses on selle teema kohta ilmunud vähe uurimusi. Märgime niisugustena A. И. Лепешкин, Местные органы власти Советского государства. М., 1957; Ф. В. Чебаевский, Упразднение местными Советами городских дум и земств. В кн.: Из истории Октябрьской революции и социалистического строительства в СССР. М., 1957; Д. А. Чугаев, Триумфальное шествие Советской власти. В кн.: Установление Советской власти на местах в 1917—1918 годах. М., 1953; Б. Д. Гальперина, В. И. Старцев, Советы рабочих и солдатских депутатов Петрограда в борьбе за овладение аппаратом городского общественного управления (ноябрь 1917 — ноябрь 1918). В кн.: Рабочие Ленинграда в борьбе за победу социализма. Л., 1963; Е. Н. Городецкий, Октябрьская революция и старые органы самоуправления. «Вестник Московского университета», 1947, № 11; В. В. Демидов, Большевицкая фракция в Московской городской думе в 1917 году. «Вопросы истории КПСС», 1961, № 3.

oli Tallinna linnapeaks 1913. aastast ning täitis selle ülesandeid kuni 1917. aasta aprillini.³

Veebruarirevolutsiooni võit viis kõik klassid võitlusse võimu pärast ning nad hakkasid välja kujundama oma suhtumist tekkinud olukorrasse. Loomulik, et linna kodanlikud kihid koondusid Tallinna Linnavolikogu ümber. Tallinna Tööliste ja Sõjaväelaste Saadikute Nõukogu ümber aga, vaatamata tema kokkuleplikule loomule, koondus elanikkonna revolutsiooniline osa, proletariaat.

Tegelikult kuulus võim linnas Tööliste ja Sõjaväelaste Nõukogule, keda tunnustasid ka linnavolikogud.⁴ Kuna aga nõukogude esseerlik-menševistlik enamus nägi kodanluses revolutsioonilist, pealegi juhtivat klassi kodanlik-demokraatlikus revolutsioonis, töölisklassile aga omistas vaid kodanluse liitlase osa, siis ei mõelnudki ta nõukogude ainuvõimust ning tegi kõik, et tugevdada kodanliku Ajutise Valitsuse võimu, aidates tal koondada rahvassse demokraatliku vabariigi loosungi elluviimiseks, millega takistas revolutsiooni edasiarenemist. Sel eesmärgil püüti esiteks «demokratiseerida» linnavolikogusid sel teel, et nende koosseisu laiendati mittetsensuulike organisatsioonide esindajatega ning lubati välja töötada uus valimissüsteem. Ajutist Valitsust tema püüdes kiiremini tugevdada oma võimu kohtadel abistas tõhusalt ka Tallinna Nõukogu, kes oma 25. märtsi koosolekul kohalikesse omavalitsusorganitesse suhtumise küsimust arutades otsustas, et kohalikud omavalitsusorganid tuleb nii kiiresti kui võimalik üldise hääleõiguse alusel ümber valida. Esialgu aga peeti võimalikuks teda täiendada Tööliste ja Sõjaväelaste Saadikute Nõukogu liikmetega.⁵

Teiseks püüti nõrgestada Nõukogu revolutsioonilist tuumikut, luues temas väikekodanlaste grupeeringu.⁶ Sel eesmärgil valiti 6. märtsil Tallinna Tööliste ja Sõjaväelaste Saadikute Nõukogu Täitevkomiteesse 12 Tallinna Linnavolikogu esindajat.⁷ Märtsi kestel täienes Tallinna Tööliste ja Sõjaväelaste Saadikute Nõukogu veel mitmete väikekodanlike organisatsioonide, isegi vaimulikkonna esindajatega.⁸ Märtsi lõpus tunnustati väikekodanlik grupeering võrdõiguslikuks tööliste, armee ja laevastiku saadikutega.⁹ Juba märtsis hakkas Nõukogu revolutsiooniline tuumik looma häirekella, et võim libiseb tagasi kodanluse kätte, ning nõudis, et uute liikmete võtmisel Tööliste ja Sõjaväelaste Saadikute Nõukogusse ning tema Täitevkomiteesse tuleb olla väga ettevaatlik.¹⁰

Valituna elanikkonna varaka osa poolt, esindas Tallinna Linnavolikogu linna kodanlike kihtide mõtteid ja taotlusi ning suhtus 1917. aasta veebruaris vägagi reserveeritult töörahva masside revolutsioonilisesse tegevusesse. 2. märtsil esines I. Poska Tallinna Linnavolikogu koosolekul ülevaatega sündmustest Petrogradis. Avaldamata oma kindlat seisukohta toimunusse, tundsid linnavolinikud eelkõige muret selle pärast, kuidas kõrvale juhtida ohtu, mis ähvardas neid ja nende varandust. Linnavolikogu üleskutses Tallinna

³ TLA (=Tallinna Linna Arhiiv), f. 195, nim. 4, s.-ü. 40, l. 144.

Baltimail olid 1877. aastast linnaomavalitsusorganiteks linnavolikogud ja linnavalitused. Tsaari-Venemaa administratiivsüsteemis oli linnaomavalitsustel mõneti omapärane seisund. Linnavolikogud olid valitavad ja nende volitused kestsid neli aastat. Valimisõigus aga kuulus 1892. aasta linnaseaduse järgi vaid varanduslikult jõukatele kodanikele: eluaegsetele kinnisvaraomanikele, kelle kinnisvara väärtus oli vähemalt 1000 rbl., ja kaubandus- ning tööstusettevõtete omanikele, kellel oli vastav tõend gildilt. 1917. aasta veebruaris toimunud linnavolikogu valimistest oli Tallinnas õigus osa võtta vaid 2421 tallinlasel 160 000-st. (Sealsamas, nim. 3, s.-ü. 136, l. 22.) Seekord valiti 80 linnavolinikku ja 55 volinikukandidaati.

Linnaseaduse järgi olid linnavolikogud korraldavateks organiteks. Nende õigused aga piirdusid üksnes majanduslike küsimustega, ja sedagi vaid «seadusega ettenähtud piirides». (Sealsamas, s.-ü. 16, l. 2.) Täidesaatvaks võimuks oli linnavalitsus, kelle ülesandeks oli linna majapidamise tegelik juhtimine. Talle allus suur hulk teenistujaid. Linnavalitsuse liikmed ja linnapea valiti vaid linnavolinike hulgast ning esindasid seega linnavolikogu poliitilist joont.

⁴ Sealsamas, nim. 4, s.-ü. 40, l. 113.

⁵ ORRKA (=Eesti NSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehitustöö Ajaloo Riiklik Keskarhiiv), f. P-1216, nim. 1, s.-ü. 4, l. 25.

⁶ Sealsamas, s.-ü. 3, l. 6.

⁷ TLA, f. 195, nim. 4, s.-ü. 40, l. 74.

⁸ ORRKA, f. P-1216, nim. 1, s.-ü. 4, l. 11.

⁹ Sealsamas, l. 26.

¹⁰ Sealsamas, s.-ü. 3, l. 3.

elanikkonnale kirjutati: «Uuendatud valitsus peab rahvale andma vabaduse, sõltumatuse ja muretu elu. Kuid vabadus ei tähenda omavoli. Vabadust kasutab vaid see, kelle isikut ja varandust keegi ei ohusta.»¹¹ (Sõrendus minult — V. G.).

Tingituna oma klassiolemusest, ei suutnud ega tahtnud kodanlus tegelda küsimusega, kuidas parandada ühiskonna kõige massilisema klassi, proletariaadi majanduslikku olukorda. Ja nagu otseseks jätkuks Linnavolikogu üleskutsele järgnes I. Poska avaldus Tallinna Nõukogu 1917. aasta 16. märtsi koosolekul. Olukorra survele pidi ta tunnistama, et sotsiaalseid probleeme lahendamine on vajalik. «Kuid,» nagu ta ütles, «see küsimus on juba haaranud vabade maade kodanike mõtte, kuni tänini aga ei ole osatud lahendada töö ja kapitali vahelist tüli.» Kõik, mis Poska pidas võimalikuks töölisklassi olukorra parandamiseks teha, oli «parandada töölisklassi elu-olu aedlinnade ehitamise teel.»¹² Targutamine aedlinnadest sõjast laostatud maal, kus töörahva hulkade vaesus oli jõudnud äärmise piirini, kõlas häbitu irvitusena.

Isevalitsuse kukutamine ei toonud kohalike omavalitsuste, nende hulgas ka Tallinna linnaomavalitsuse tegevusse mingeid olulisi muutusi. Samal ajal aga kujunesid nad oluliseks teguriks kodanluse võitluses nõukogude vastu. Ajutine Valitsus asus kiires korras välja töötama kohalike omavalitsuste uut valimisseadust. Ta oli selleks sunnitud, kuna nii lootis kodanlus võimu nõukogudelt tagasi enda kätte saada.

Sündmuste arenemine aga ei võimaldanud ära oodata uusi omavalitsuse valimisi. Linnaomavalitsuste demokratiseerimine algas kõikjal sel teel, et neisse hakati saatma mitmesuguste ühiskondlike organisatsioonide ning tööliste ja sõjaväelaste saadikute nõukogude esindajaid. Niisuguse demokratiseerimise viisi sanktsioneeris Ajutine Valitsus, kes oma telegrammis Eestimaa kubermangu komissarile teatas, et «omavalitsusorganite täiendamine elanikkonna demokraatilise kihtide esindajatega arvil, mis suudab omavalitsusele tagada laialdase kohalike ringkondade usalduse, on lubatud ainult ajutise abinõuna, kui see paratamatult on tingitud kohalikest erakordsetest oludest.»¹³ Kohalikud olud aga nõudsid seda edasilükkamatult. Linnavolikogu 22. märtsi istungil otsustati tema koosseisu täiendada 80 volinikuga, kelledest 40 valis Tallinna Tööliste ja Sõjaväelaste Saadikute Nõukogu ja 40 — mitmesugused linna ühiskondlikud organisatsioonid.¹⁴

Kas niisugune täiendus võis mingil määral Linnavolikogu demokratiseerida? Vaatame, mida räägivad selle kohta arvud. 80 omal ajal valitud linnavolinikku esindasid, nagu juba märkisime, 2421 Tallinna kodaniku huve. 1917. aasta augustis kanti Tallinnas valijate nimekirja 104 993 inimest,¹⁵ kusjuures märtsist kuni augustini ei saanud Tallinna elanikkonna arvus suuri muutusi toimuda. Järelikult esindasid 80 uut linnavolinikku enam kui 102 000 linnakodaniku huve. Seega võrdsustati 2421 inimese huvid enam kui 102 000 inimese huvidega. On selge, et Linnavolikogu täiendamine demokratiseeris teda vaid näiliselt.

Kuid isegi niisuguse täiendamisega oli linnavolinik V. Oldekop soovitanud oodata, motiveerides oma seisukohta Tallinna Nõukogu teoksil oleva reorganiseerimisega, s. o. temas väikekodanliku grupeeringu moodustamisega. Oldekop arvas, et enne Linnavolikogu täiendamist tuleb Tallinna Nõukogus tugevdada väikekodanlikku grupeeringut.¹⁶ Sel puhul oleksid Nõukogust pärinevad uued linnavolinikud enamikus jällegi esindanud elanikkonna kodanlikke ja väikekodanlikke kihte.

Ka ühiskondlike organisatsioonide poolt valitavate linnavolinike kohti kavatses kodanlus kasutada oma huvides, nagu see ilmneb Ametiühingute Nõukogu Keskbüroo resolutsioonist, kus öeldakse, et «uute linnavolinike kohti ei pakutud ainult demokraatlikele organisatsioonidele, vaid enamasti organisatsioonidele, kuhu kuulusid ka elanikkonna tsensuslikud elemendid, kelle esindajad olid juba endiste linnavolinike hulgas.»¹⁷

¹¹ TLA, f. 195, nim. 4, s.-ü. 40, l. 61.

¹² ORRKA, f. P-1216, nim. 1, s.-ü. 4, l. 10. See mõte polnud uus, teda oli kohati juba ellu viidud. (Vt. Howard Ebenzer, Gartenstädte im Sicht. Jena, 1907.)

¹³ TLA, f. 195, nim. 3, s.-ü. 138, l. 4.

¹⁴ Sealsamas, nim. 4, s.-ü. 40, l. 112. Hiljem vähendas Tallinna Nõukogu oma esindajate arvu Linnavolikogus 20-le. Seoses sellega tõsteti üles küsimus suurendada ühiskondlike organisatsioonide esindajate arv temas 60-le. (Sealsamas, l. 177.)

¹⁵ Sealsamas, nim. 3, s.-ü. 138, l. 44.

¹⁶ Sealsamas, nim. 4, s.-ü. 40, l. 113.

¹⁷ Sealsamas, nim. 3, s.-ü. 136, l. 103.

Nii möödus esimene kuu pärast isevalitsuse kukutamist. Selle kuu kestel astus Tallinna kodanlus energilisi samme, et linnas võimu enda kätte haarata.

Töölised, soldatid ja madrused, kes olid loonud nõukogud, astusid esimesi samme neile uuel riigivalitsemise teel. Ja kuigi nad alguses puhuti ei suutnud hakkama saada kokkuleplike mõjudega, tunnetasid nad alateadlikult nõukogude jõudu ja võimu. Bolševike mõjul võttis Tallinna Nõukogu juba 6. aprillil vastu otsuse loobuda Linnavolikogu esindusest Nõukogus, esialgu küll ainult «kuni Linnavolikogu uute valimisteni».¹⁸ Kuid sellega kaotas kodanlus võimaluse avaldada otsest mõju Nõukogule.

Kuni V. I. Lenini saabumiseni Venemaale ei olnud bolševikelgi kõigiti õiget arusaamist nõukogudest kui tööliste ja talupoegade riigivõimuorganitest. Lenini saabumine muutis nõukogudes suhtumise põhjalikult. See, mida siiani oli tunnetatud hämaralt, omandas pärast Aprilliteaside avaldamist täieliku selguse. Lenini tees «mitte parlamentaarne vabariik — tööliste saadikute nõukogudelt selle juurde tagasipöördumine oleks samm tagasi —, vaid tööliste, sulaste ja talupoegade saadikute nõukogude vabariik üle kogu maa, alt kuni üles»¹⁹ hakkas kiiresti võitma poolehoidjaid töörahva laialdastes massides.

Elkõige selgines Eesti bolševike suhtumine nõukogudesse, millele vastavalt kujunes suhtumine ka Tallinna Linnavolikogusse, vaatamata sellele, et 15. aprillil 1917 võttis Ajutine Valitsus vastu määruse uute linnavolikogude valimiste korraldamisest üldise valimisõiguse alusel.²⁰ See suhtumine määrati täpselt kindlaks VSDT(b)P Põhja-Balti organisatsioonide I konverentsil, mis toimus Tallinnas 16.—17. aprillini²¹ ja kus oli esindatud üle kahe tuhande parteiliikme.

Arutanud läbi Lenini Aprilliteasid ja Ajutise Valitsuse tegevuse, tunnistas konverents «tarvilikuks valitsusvõimu tõelise ülemineku soldatite ja tööliste saadikute nõukogude kätte, et tõsist pinda luua nende ülesannete otsustamiseks, mis Vene ja teiste maade tulevased revolutsioonid päevakorrale tõstavad».²² Samal konverentsil arutati Linnavolikogu eelseisva valimise küsimust ning lahendati see vastavalt otsusele võimu üleminekust nõukogude kätte. Asuti seisukohale, et «linnaomavalitsus läheb tervelt soldatite ja tööliste saadikute nõukogude kätte».²³ Sellega oli esimest korda kindlaks määratud Eesti bolševike suhtumine linnaomavalitsusesse.

Bolševike mõjul, keda aprilli lõpul — mai algul oli Tallinna Nõukogus 58, s. o. umbes 29%, kriipsutati Nõukogu 22. aprilli koosolekul juba selgesti alla, et «kõigi demokraatide püüdeks peab olema riigivõimu üleandmine tööliste ja soldatite saadikute nõukogudele».²⁴ Aprilli lõpul aga võeti vastu otsus kutsuda tagasi Tööliste ja Sõjaväelaste Nõukogu poolt Linnavolikokku valitud esindajad, motiveerides seda sammu sellega, et Nõukogu ei taha oma jõude killustada.²⁵ Nõukogu järel loobusid linnavolinike valimisest ka Tallinna ametiühingud.²⁶

Seega ei suudetud Tallinna Linnavolikogu revolutsiooni esimesel etapil demokratiiseerida. Samal ajal aga võttis Tallinna Tööliste ja Sõjaväelaste Saadikute Nõukogu seisund kindlamal piirjooned ja selgemad perspektiivid. Arutanud päevaküsimusi ja eelseisvaid Linnavolikogu valimisi, otsustasid Tallinna tööstustööliste maipühitsemisest Kose met-sas 14. mail osavõtjad: «Kõik võim peab riigis tööliste ja nende väiketalupeogade kätte minema, kes palgatöölisi ei tarvita, nimelt tööliste ja sõjaväelaste saadikute nõukogu kätte.»²⁷

Esitanud loosungi «Kogu võim nõukogudele!», püstitasid bolševikud endale ülesande vabastada rahvamassid kokkuleplaste parteide mõju alt ja koondada nad võitlusse sotsia-

¹⁸ ORRKA, f. P-1216, nim. 1, s.-ü. 4, l. 33.

¹⁹ V. I. Lenin, Proletariaadi ülesannetest praeguses revolutsioonis. Teosed, 24. kd., lk. 5.

²⁰ «Вестник Временного правительства», 16 apr. 1917.

²¹ Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis. Dokumentide ja materjalide kogumik. Tallinn, 1957, lk. 120—125.

²² Sealsamas, lk. 122.

²³ Sealsamas, lk. 124.

²⁴ ORRKA, f. P-1216, nim. 1, s.-ü. 4, l. 44.

²⁵ TLA, f. 195, nim. 4, s.-ü. 40, l. 176.

²⁶ Sealsamas, nim. 3, s.-ü. 136, l. 103.

²⁷ «Kiir» 15. mail 1917.

listliku revolutsiooni eest. Uheks sammuks sel teel oli bolševike fraktsiooni loomine Tallinna Nõukogus mai algul.²⁸ Fraktsiooni tegevus oli suunatud Nõukogu esseerliku-menshevistliku enamuse poliitika paljastamisele. Suureks sündmuseks oli siin konflikti puhkemine Tallinna Nõukogu ja kubermangukomissari I. Poska vahel seoses kubermangu maanõukogu valimistega.²⁹ Kõnesolevas konfliktis ilmutas Tallinna Linnavolikogu selgelt oma demokraatiavastast ja rahvavaenulikkku olemust, asudes otsustavalt I. Poska poole. Volikogu korraldas selle küsimuse arutamiseks 30. mail erikoosoleku. Viimase otsusel saadeti Aju-tisele Valitsusele protest Tallinna Nõukogu tegevuse vastu, kes I. Poska oli kubermangu-komissari kohalt tagandanud, ning taotleti, et «astutaks samme Eestimaa kubermangus olemasoleva kaksikvõimu likvideerimiseks».³⁰ Nii kinnitas see konflikt täielikult Tallinna Tööliste ja Sõjaväelaste Saadikute Nõukogu ja Linnavolikogu seisukoha vastandlikkust ning lepitamatust. Selle edasiseks kinnituseks oli Linnavolikogu heakskiitv vaikimine, kui Kerenski korraldusel 13. juulil kisendava ülekohtuaktina rüüstati bolševistliku ajalehe «Kiir» toimetus, suleti nii «Kiir» kui ka «Утро правды» ning arreteeriti «Kiire» toimetaja J. Anvelt.

Juulisündmustega rabus kontrrevolutsioon kõikjal pealetungile. Lõppes kaksikvõimu ajajärk. Uues olukorras tuli bolševikel muuta ka oma taktikat. Kui aprillis oli VSDT(b)P Põhja-Balti organisatsioonide I konverents otsustanud linnaomavalitsuse nõukogude kätte võtta, siis nüüd lülitusid bolševikud aktiivselt linnaomavalitsuse valimiskampaaniasse, et laiu töörahva hulki enda poole võita. Nad kavatsesid kohalikku omavalitsust ära kasutada proletariaadi edasise orgniseerimise ja tema revolutsioonilise positsiooni tugevdamise ning revolutsiooni edasiarendamise huvides.

Need olid Vene riigi ajaloo esimesed valimised, mis toimusid üldise, otsese, võrd-õigusliku ja salajase hääleõiguse alusel ega teinud vahet soo, usutunnistuse ja rahvuste vahel. Valijate nimekirjadesse kanti kõik isikud, kes olid saanud 20-aastaseks ning elasid nimekirjade koostamise ajal linnas. Sõjaväeteenistuses olevad isikud võtsid valimistest osa üldistel alustel.³¹ Tallinnas kanti valijate nimekirja 87 938 tsiviilisikut ja 17 055 sõjaväelast, kokku 104 993 valijat.³²

Bolševike valimisplatvorm leidis töörahva hulgas rohket poolehoidu. Selles nõuti 8-tunnise tööpäeva kehtestamist, soldatite perekondade olukorra parandamist, tasuta haridust, emakeelset õpetust algkoolides, maksude õiglast jaotamist vastavalt kinnisvaradele ja sissetulekute suurusele ning muud, mille eesmärgiks oli töötava linnaelanikkonna olukorra parandamine.³³

Valimiskampaania toimus ägeda klassivõitlusena. «Vaatomata tervele laimu- ja sopamerele, mille viimase kuu kestel sotsiaal-demokraatide, bolševike vastu suunas mitte ainult kodanlus, vaid ka kõik, kes end sotsialistideks nimetavad, ei uskunud linnakehvikute massid laimajaid ning andsid oma hääled meie parteile,» kirjutas ajaleht «Звезда» 8. augustil 1917. Bolševike nimekirja poolt, mis kandis numbrit 1, hääletas ligi 1/3 valimistest osavõtnuist (21 563 häält 69 826-st). 101 linnavoliniku kohast said bolševikud 31, esseeride 22, Üürnike Seltsi, linnateenijate, Eesti Tööerakonna ning teiste väikekodanlike ja kodanlike kihtide esindajate organisatsioonide blokk, kes oli koondunud «Päevalehe» ümber, 18 ja menševikud 12 kohta. Neile järgnesid mitmesugused rahvuslikud grupeeringud, kes said üks kuni kuus kohta.³⁴ Üldse oli valimistel esitatud 14 nimestikku. Valimistulemused ise aga kajastavad klassijõudude tegelikku vahekorda revolutsiooni sellel etapil.³⁵

²⁸ Sealsamas.

²⁹ Tallinna Nõukogu ja kubermangukomissari I. Poska konflikti on valgustatud igas kirjanduses, kus käsitletakse Oktoobrirevolutsiooni ettevalmistamist ja teostamist Eestis.

³⁰ TLA, f. 195, nim. 4, s.-ü. 40, l. 229.

³¹ «Вестник Временного правительства», 16 apr. 1917.

³² TLA, f. 195, nim. 3, s.-ü. 138, l. 43, 44.

³³ «Tööline» 21. ja 24. juulil 1917.

³⁴ TLA, f. 195, nim. 3, s.-ü. 138, l. 75, 77. Andmed pärinevad Tallinna Linnavalitsuse Statistika Büroo poolt koostatud lõppkokkuvõttest hääletustulemuste kohta. Dokument kannab kuupäeva 6. sept. 1917. Proteste selle lõppkokkuvõtte kohta ei ole avastatud. Ajalehes «Звезда» 8. aug. 1917 avaldatud andmed erinevad neist pisut. Viimaste järgi võtnud hääletamisest osa 69 681 inimest, kellest bolševike poolt olevat hääletanud 21 648.

³⁵ Klassijõudude vahekorda ja kodanlike ning väikekodanlike parteide tegevust käsitleb K. Siilivaask oma doktoriväitekirjas «Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Ees-

Tallinna Linnavolikogu uus koosseis alustas oma tegevust augustikuu keskpaiku. Volikogu juhatajaks valiti bolševik J. Anvelt, Linnavalitsuse esimeheks — bolševik V. Võõlmann. Üheksaliikmelises Linnavalitsuses oli viis bolševikku.³⁶ Valimised olid seega kujunenud töörahva suureks võiduks. Kuid tööd alustanud uus linnaomavalitsus oli saanud vanalt väga viletsa pärandi. Nagu selgus bolševikest linnavolinike H. Põõgelmanni ja I. Rabtšinski ühisest avaldusest, oli Linnavalitsuse kassa tühi, samal ajal aga lasus linnal tohutu võlakoores.³⁷ Niisuguses olukorras oli raske töötada. Juba 2. oktoobril teatas linna kassapidaja-kontrolör Linnavalitsuse koosolekul, et kassas ei ole raha toetuste väljamaksmiseks sõjaväeteenistusse kutsutute perekondadele. Ta tegi ettepaneku «teatada sõjaväeteenistusse kutsutute perekondadele, et riikliku toetuse maksmine katkestatakse kuni selleks riigikassalt raha saadakse». Kuid Linnavolikogu uus koosseis ei võinud leppida, et neilt perekondadelt võetakse niimoodi viimased elatusvahendid. Linnavalitsus tegi linnapeale V. Võõlmannile ülesandeks merkindluse komandandi ees samme astuda, et kindluse kassast saada toetuse väljamaksmiseks vajalikke summasid.³⁸ 14. novembril arutati jälle linna viletsat majanduslikku olukorda.³⁹

Oma töös pörkus linnaomavalitsus pidevalt ületamatutele raskustele. Nii ei suudetud kuidagi lahendada konflikti majaomanike ja streikivate kojameeste vahel, sest ei Volikogul ega Linnavalitsusel polnud vahendeid, millega majaomanikele survet avaldada. Seda tunnistas ka Linnavalitsus ise oma 21. oktoobri koosolekul.⁴⁰ Samasugune olukord tekkis trammitööliste streigi puhul.

Lisaks kõigele muule raskendas linnaomavalitsuse tööd seegi, et Linnavolikogu koosseis paljude parteide ja klasside esindajatest. Igal tema koosolekul kajastus klassivõitlus kogu oma keerukuses. Palju aega tuli kulutada mitmesuguste komisjonide ja ametimeeste valimiseks, sest fraktsioonide vahel toimusid pidevad vaidlused hääletusprotseduuri üle. 8. septembril valitud komisjonid ei suutnud veel õieti töölegi asuda, kui nad 22. septembril juba ümber valiti.⁴¹

Kõigile neile raskustele vaatamata suutis Linnavolikogu siiski mõndagi ära teha. Juba oma esimesel koosolekul otsustati linnaomavalitsuse asjaajamiskeeleks võtta eesti keel.⁴² 22. septembril võeti vastu otsus avada linnas 20 uut klassikomplekti.⁴³ Oktoobris loodi Ajutise Valitsuse 9. juuli 1917. aasta seaduse alusel Tallinna linnaomavalitsuse juurde varustus- ja töökaitse komisjon. Esimene neist pidi linnaelanike toiduainetega varustamise kõrval võitlema ka esmajärguliste tarbehahendite ja korteriüüride kalliduse vastu. Selleks pidi komisjon ehitama ja korras hoidma odavaid kortereid, rahvasööklaid ja teemaju ning organiseerima leiva, piima, liha ja kütuse müüki. Töökaitse komisjon pidi tegelema töökaitsega ja võitlema tööpuuduse vastu, organiseerides selleks tööbörse ja vahenduskontoreid, heategevuslikke asutusi, ühiskondlikke töökodasid ja öömaju.⁴⁴ Tegelikult suudeti tööbörse luua alles pärast Oktoobrirevolutsiooni.⁴⁵

Oli vähetõenäoline, et linnaomavalitsus suudab kodanliku korra tingimustes astuda mingisuguseid radikaalseid samme töörahva laiade hulkade olukorra parandamiseks. Kuigi bolševikud linnaomavalitsusse kuulusid, moodustasid kodanlaste esindajad siiski 2/3 Linnavolikogu koosseisust. Juba Linnavolikogu 22. septembri koosolekul oli Volikogu esimees tšis». (Vaitekiri asub Tartu Riikliku Ülikooli Teaduslikus Keskraamatukogus.) Tallinna elanikkonna sotsiaalse struktuuri kohta vt. Raimo Pullat, Tallinnast ja tallinlastest 1871—1917. Tallinn, 1966.

³⁶ TLA, f. 195, nim. 4, s.-ü. 98, l. 259; s.-ü. 41, l. 36, 37. Linnavalitsuse valimistel oli esitatud neli nimekirja: menševike fraktsiooni oma kandis numbrit 1 ja tema poolt hääletas 7 linnavolinikku, nr. 2 — Eesti tööfraktsiooni oma sai 8 häält, nr. 3 — bolševike fraktsiooni nimekirja sai 30 häält, nr. 4 — esseeride fraktsiooni oma sai 16 häält. 14 hääletusedelit olid tühjad. Sellega pääsesid Tallinna Linnavalitsusse 6 bolševikku, 2 esseeri, 1 menševik ja 1 tööerakondlane.

³⁷ Sealsamas, s.-ü. 41, l. 29, 30.

³⁸ Sealsamas, s.-ü. 99, l. 2053.

³⁹ Sealsamas, nim. 3; s.-ü. 151, l. 1.

⁴⁰ Sealsamas, nim. 4, s.-ü. 99, l. 2222.

⁴¹ Sealsamas, s.-ü. 40, l. 387—390, 402—406.

⁴² Sealsamas, s.-ü. 41, l. 7.

⁴³ Sealsamas, s.-ü. 40, l. 418, 419.

⁴⁴ Sealsamas, l. 456, 457.

⁴⁵ Sealsamas, l. 521, 522.

J. Anvelt sunnitud konstateerima, et osa linnavolinikest «protesteerib tema tegevuse vastu ja saboteerib volikogu tööd».⁴⁶

Septembri lõpul alustasid sakslased uuesti pealetungi. 29. septembril teatas linnavolinik J. Sihver Volikogu istungil, et sakslased on maandunud Saaremaal ja Hiiumaal. Klassivastuoludest lõhestatud Linnavolikogu ei teinud midagi, et tagada korda linnas sakslaste võimaliku edasitungi puhul. Seoses sellega tegi linnavolinik H. Pöggelmann ettepaneku, et «käesoleval äreval ajal suudab korra kehtestada ainult Tööliste ja Sõjaväelaste Saadikute Nõukogu ning seepärast peab Tallinnas kõik võim üle minema Tööliste ja Sõjaväelaste Saadikute Nõukogule».⁴⁷ Ettepanek leidis vastuseisu, mida motiveeriti sellega, et Linnavolikogu on valitud kogu elanikkonna poolt ning on rahva täielikuks esindajaks, Nõukogu aga esindavat vaid mõningaid klasse, mistõttu ei olevat mingit alust võimu talle üle anda.⁴⁸ Kodanlikud ja väikekodanlikud kihid kartsid Tallinna Nõukogu, kes eriti Kornilovi mässu puhul oli ilmutanud oma täielikku teovõimet. Samal ajal aga ei olnud Volikogu suutnud selles küsimuses isegi resolutsiooni vastu võtta, kuigi oli tunnistanud selle vajadust. Hääletusele pandud kolmest resolutsioonist, mille olid esitanud A. Reiem (menševik), J. Umarik (esseer) ja V. Võõlmann (bolševik), ei saanud ükski häälteenamust, mis kutsus Volikogus esile vaid naerupuhangu.⁴⁹

Nähes, missuguste raskustega tuli bolševikel võidelda Volikogus aktuaalsete küsimuste lahendamisel, veendusid töörahva laiad hulgad üha enam, et Linnavolikogule pandud lootused end ei õigusta. Neile sai kiiresti omaseks uuesti esitatud loosung «Kogu võim nõukogudele!»

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidu tulemusena läkski kogu võim nõukogude kätte. 27. oktoobril arutati Tallinna Linnavolikogus nõukogude võimu tunnustamise küsimust. Hääletusele pandi resolutsioon, mille oli koostanud Linnavalitsus ja mille lõpus seisis: «Arvestades Petrogradis toimunud revolutsioonilist pööret ja seda, et võim Vene Vabariigis on läinud tööliste ja sõjaväelaste saadikute nõukogude kätte, tunnustada uut revolutsioonilist võimu ja kõigi Tallinna linnaomavalitsuse kasutuses olevate vahenditega toetada kõiki uue võimu korraldusi».⁵⁰

Pärast tormilisi vaidlusi, milles vastaspool keeldus tunnustamast proletariaadi diktatuuri ja nõudis koalitsioonivalitsuse moodustamist, esitasid menševikud ja esseerid omapoolsed resolutsioonid. Mitmekordse hääletamise tagajärjel lükati kõik nad tagasi.

Seega keeldus Tallinna Linnavolikogu nõukogude võimu tunnustamast, millega täielikult paljastas oma rahvavastase olemuse. Järgmiseks sündmuseks selles suunas oli lärm, mille Linnavolikogu tõstis seoses Kubermangunõukogu laialiajamisega. Viimase kokkukutsumise algatajateks olid olnud eesti kodanluse liidrid, linnavolinikud K. Päts, J. Vilms ja teised, kes kasutasid seda nõukogude võimu vastase võitluse vahendina. On mõistetav, et tema laialiajamine töörahva poolt kutsus esile kodanlike linnavolinike otsustava vastupanu. Linnavolikogu 16. novembri koosolek oli täielikult pühendatud K. Pätsi ja J. Vilmsi blokikaaslaste K. Koniku poolt «Maanõukogu liikmete kallal tarvitatud vägivalda vastu esitatud protesti» arutamisele.⁵¹ Seegi koosolek kinnitas paljude linnavolinike kontrevolutsioonilist olemust. Näis, et selle loomulikuks tagajärjeks oli linnaomavalitsuse viivitamatu laialisaatmine. Kuid seda ei toimunud, vaatamata sellele, et Tallinna Tööliste ja Sõjaväelaste Saadikute Nõukogu Täitevkomitee otsustas 16. novembril 1917 linna valitsemise enda kätte võtta.⁵² Kulus veel poolteist kuud, kuni Tallinna Nõukogu otsustas lõplikult Linnavolikogu ja -valitsuse laiali saata. 1917. aasta viimased ja järgmise esimesed nädalad oli ajaks, mil otsiti teid, kuidas teostada linna valitsemist. Kuna Linnavolikogu oli elanike hulgas veel mõnel määral populaarne, nõudis küsimuse lahendamine teatud paindlikkust. Linnavalitsusega oli lugu veelgi keeru-

⁴⁶ Sealsamas, l. 411.

⁴⁷ Sealsamas, l. 439.

⁴⁸ Sealsamas.

⁴⁹ Sealsamas, s.-ü. 41, l. 33.

⁵⁰ Sealsamas, s.-ü. 40, l. 509, 510.

⁵¹ Sealsamas, s.-ü. 41, l. 164—171.

⁵² ORRKA, f. P-1216, nim. 1, s.-ü. 3, l. 20.

kam, sest tema juhtida oli linna suur ja keerukas majapidamine: veevärk ja kanalisatsioon, koolid ja haiglad, turud ja saunad, hoolekandeesutused, samuti tänavate ja aedade jne. korrashoid. Tallinna Tööliste ja Sõjaväelaste Saadikute Nõukogu ja Täitevkomitee juures aga puudus veel selleks vajalik aparatuur.

Analoogilist suhtumist linnaomavalitsusse esines ka enamikus Nõukogude Vene linnades, kaasa arvatud Petrograd. Ajanud Petrogradi Linnavolikogu tema kontrrevolutsioonilise tegevuse pärast 16. novembril 1917 laiali, otsustati Volikogu mitte likvideerida, vaid korraldada uued linnavolinike valimised. Need toimusidki 28. novembril. Valimiste tulemusena said bolševikud 188 kohta (94%). Niisugusel kujul tegutses Petrogradi Linnavolikogu kuni 20. septembrini 1918, mil ta koos Linnavalitsusega laiali saadeti.⁵³

Tallinnas toimus uue linnavalitsemise aparadi loomine mõneti kiiremini. Oma ettekandes nõukogude võimu ülesannetest, mille V. I. Lenin pidas 25. oktoobril 1917 Petrogradi Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogu istungil, ütles ta: «Meil luuakse Nõukogude valitsus, meie oma võimuorgan, ilma kodanluse igasuguse osavõtuta. Rõhutud rahvahulgad ise loovad võimu. Täielikult purustatakse vana riigiparaat ja luuakse uus valitsemisaparaat nõukogude organisatsioonide näol.»⁵⁴ Nõukogude korra tugevnedes algaski otsustav valitsemisaparatuuri ümberkorraldamine, vana purustamine ja uue, nõukoguliku loomine. Vaatamata sellele, et linnavolikogude ja -valitsuste kõrvaldamine ei toimunud kõikjal ühte moodi, oli see ometi tegevus, milles polnud tagasipöördumist. Kiiremini toimus ta neis linnades, kus linnaomavalitsuste nõukogudevastane olemus ilmnis avalikumalt ja nõukogud olid rohkem ette valmistatud linna majapidamise juhtimise ülevõtmiseks. Niisuguste hulka kuulus ka Tallinn.

Eestis algas otsustav pealetung Linnavolikogule ja Linnavalitsusele Eesti Tööraha ja Sõjaväelaste Nõukogu määruse «Kohalike omavalitsusorganite funktsioonide täitmisest nõukogude poolt» vastuvõtmisega, mis toimus 29. detsembril 1917.⁵⁵ 17. jaanuaril 1918 võeti VSĐT(b)P Tallinna organisatsiooni üldkoosolekul Tallinna Nõukogu ettepanekul üksmeelselt vastu otsus Linnavolikogu laiali saata.⁵⁶

Kohtadel vastuvõetud sellesisulisi otsuseid tugevdas 24. jaanuaril 1918 avaldatud Siseasjade Rahvakomissariaadi määrus, milles öeldakse, et «nõukogude olemasolemisel ei ole kohta maa- ja linnaomavalitsustel. Seal, kus omavalitsusorganid pole meie omad, kus nad astuvad nõukogude võimu vastu, tuleb nad laiali saata, kus nad aga töötavad koos nõukogudega, tuleb neil ühineda viimastega.»⁵⁷ Lõplik otsus Tallinna Linnavolikogu ja Linnavalitsuse saatuse kohta langetati Tallinna Tööliste ja Sõjaväelaste Saadikute Nõukogu istungil 30. jaanuaril 1918. Bolševike fraktsiooni poolt esinenud aruandja tegi ettepaneku Linnavolikogu ja Linnavalitsus laiali saata, motiveerides seda sellega, et «nõukogude võimu korral ei saa kõrvuti rahvavõimuga eksisteerida kodanlik-demokraatlik organ linnavolikogu näol.»⁵⁸ Ettepanek võeti vastu ühel häälel. Nagu teatab ajaleht «Tööline», saadetigi 31. jaanuaril Tallinna Linnavolikogu laiali.⁵⁹ Linnavolikogus olnud bolševike ja pahempoolsete esseeride fraktsioon läksid üle Nõukogu koosseisu. Paljud bolševikest linnavolinikud töötasid sel ajal juba vastutavatel kohtadel uena loomisel olevas nõukogude aparadis. Tallinna Linnavolikogu juhataja J. Anvelt näiteks töötas Eesti Tööraha ja Sõjaväelaste Nõukogu Täitevkomitee esimehena.

Ka kogu linna majapidamine tuli üle anda Tööliste ja Sõjaväelaste Saadikute Nõukogule. Kõigile teenistujatele tehti ettepanek oma kohtadele jääda, osakondadesse aga

⁵³ Б. Д. Гальперина, В. И. Старцев, Советы рабочих и солдатских депутатов Петрограда в борьбе за овладение аппаратом городского общественного управления. В кн.: Рабочие Ленинграда в борьбе за победу социализма. М.-Л., 1963, lk. 77, 78, 103.

⁵⁴ V. I. Lenin, Petrogradi Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogu istung 25. oktoobril (7. novembril) 1917. Ettekanne Nõukogude võimu ülesannetest. Teosed, 26. kd., lk. 211.

⁵⁵ Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis, lk. 552.

⁵⁶ Sealsamas, lk. 622.

⁵⁷ Вестник отдела местного управления НКВД, 24 января 1918, lk. 7.

⁵⁸ ORRKA, f. P-1216, nim. 1, s.-ü. 20, l. 22.

⁵⁹ Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis, lk. 673.

määrati nõukogude esindajatena komissarid.⁶⁰ Nii lõppes Tallinna Linnavolikogu ja Linnavalitsuse tegevus. Linnavalitsuse reorganiseerimisel etendas muu hulgas olulist osa ka V. Võõlmanni subjektiivne suhtumine sellesse küsimusesse.⁶¹ Kuna ta oli Linnavalitsuse laialisaatmise vastu, ei õnnestunud Tööliste ja Sõjaväelaste Saadikute Nõukogule täielikult üle anda kogu linna majapidamist.

25. veebruaril 1918 okupeerisid Saksa väed Tallinna.

*

Erinevate klasside ja parteide esindajatest koosneva Tallinna Linnavolikogu tegevus 1917. aastal näitas täie selgusega, et Volikogu pole mitte ainult võimetu lahendamata rahvahulkade ees seisvaid elulisi küsimusi, vaid ka seda, et ta on ilmselt rahva vaenulik. Seega kinnitas ta ka omalt poolt V. I. Lenini mõtte õigsust nõukogudest kui proletariaadi diktatuuri vahendist. Koondades enda kätte riikliku tegevuse kõik alad, sai Tallinna Nõukogu tõeliseks ja ainsaks võimuks linnas. Nii loodi uut tüüpi demokraatia — demokraatia töölistele.

*Eesti NSV Teaduste Akadeemia
Ajaloos Instituut*

Saabus toimetuses
10. VI 1968

B. ГУСАРОВА

ТАЛЛИНСКАЯ ГОРОДСКАЯ ДУМА И ОТНОШЕНИЕ К НЕЙ БОЛЬШЕВИКОВ В 1917 ГОДУ

(Из истории борьбы за власть Советов)

Резюме

В статье рассматриваются некоторые вопросы деятельности Таллинской городской думы в период подготовки и проведения Великой Октябрьской социалистической революции, ее взаимоотношений с Советом рабочих и воинских депутатов и отношения к ней большевиков.

Свержение самодержавия в феврале 1917 года не внесло существенных изменений в деятельность городских самоуправлений. В то же время в борьбе против Советов буржуазия отводила им существенную роль. Временное правительство в спешном порядке приступило к разработке нового положения о выборах в думу. Это была вынужденная мера, с помощью которой буржуазия стремилась вырвать фактическую власть из рук Советов.

Отношение эстонских большевиков к городским самоуправлениям определилось на I конференции Северо-Балтийских организаций РСДРП (б), состоявшейся 16—17 апреля 1917 года. Обсуждая тезисы В. И. Ленина и деятельность Временного правительства, конференция признала «необходимым полный переход всей государственной власти в руки Совета р. и в. д., что создаст надежную основу для решения тех задач, которые будут поставлены на повестку дня русской революцией». В соответствии с этим была решена и судьба городских самоуправлений. Конференция в своих решениях записала: «Городское самоуправление полностью переходит в руки Советов».

Однако в муниципальных выборах, которые проводились в августе 1917 года на основе нового избирательного закона, большевики приняли активное участие. Им были учтены возможности в сложившейся обстановке использовать местные самоуправления для дальнейшего развития революции. Избирательная кампания проходила в острой классовой борьбе и отразила действительное соотношение классовых сил на том этапе революции. Большевики получили 31 место из 101, т. е. почти $\frac{1}{3}$, что было большой победой, свидетельствующей о росте их влияния в массах. Однако $\frac{2}{3}$ мест принадлежали другим партиям и группировкам. Многопартийность состава думы создавала значительные трудности в ее работе. На каждом заседании выявлялась непримиримость классовых сил. В большинстве случаев думе не удавалось решить ни экономических, ни политических вопросов. К тому же на разрешение экономических вопросов влияла пустая городская касса и огромные долги.

⁶⁰ Sealsamas.

⁶¹ Ulevaade Eestimaa Kommunistliku Partei ajaloost. I osa (XIX sajandi 90. aastad — 1920). Tallinn, 1961, lk. 262.

С победой Октября власть перешла в руки Советов. 27 октября Таллинская дума обсуждала вопрос о признании Советской власти. Были предложены три резолюции: большевиков, эсеров и меньшевиков. Голосованием и переголосованием они были отклонены. Таким образом, дума, воздержавшись от признания Советской власти, полностью раскрыла свой антинародный характер. Разногласие и недовольство вызвали в думе и разгон губернского земского совета. Казалось бы, что за этим последует роспуск думы и управы. Но это произошло не сразу. Конец 1917 и начало 1918 годов — это был период поисков решения участи городских самоуправлений. В ведении последних находилось большое и сложное городское хозяйство: водопровод и канализация, школы и больницы, рынки и банки, дома призрения, а также благоустройство улиц и садов и т. д. При Таллинском Совете и его Исполкоме подобного аппарата еще не было создано.

С укреплением Советской власти началась решительная перестройка аппарата управления, слом старого и создание нового, советского. Несмотря на то что процесс упразднения городских дум и управ протекал не равномерно, он был необратимым. Быстрее он осуществлялся в тех городах, где наиболее открыто проявлялась их антисоветская сущность, а Советы были более подготовлены к руководству городским хозяйством. К таким городам относился и Таллин.

Началом наступления на городские думы и управы в Эстонии послужило постановление Эстляндского рабочего и воинского Совета, принятое 29 декабря 1917 года, о выполнении Советами функций органов местных самоуправлений. 17 января 1918 года на общем собрании Таллинской организации РСДРП(б) по предложению городского комитета единогласно было принято решение о роспуске городской думы. Окончательное решение судьбы Таллинской думы и управы было вынесено Таллинским Советом рабочих и воинских депутатов на заседание 30 января 1918 года. Докладчик от фракции большевиков предложил распустить думу и управу, мотивируя тем, что «при власти Советов не может рядом с народовластием существовать буржуазно-демократический орган вроде городской думы». Предложение было принято единогласно. 31 января дума была распущена. При ее роспуске фракции большевиков и левых эсеров полностью переходили в состав Совета. Все городское хозяйство также подлежало передаче Таллинскому Совету рабочих и воинских депутатов. Всем служащим было предложено оставаться на своих местах, в отделы назначались комиссары Совета. Так прекратили свое существование Таллинская городская дума и управа.

В течение 1917 года городская дума с ее многоклассовым, многопартийным составом полностью доказала не только свою недееспособность, но и явно антинародный характер. Таллинский Совет, сосредотачивая в своих руках все стороны управления городом и городским хозяйством, становился подлинной и единственной властью в городе. Шел процесс создания нового типа демократии — демократии для трудящихся.

*Институт истории
Академии наук Эстонской ССР*

Поступила в редакцию
10/VI 1968

W. GUSSAROWA

DER TALLINNER STADTRAT UND DIE BOLSCHEWIKI IN 1917 (Zur Geschichte des Kampfes um die Sowjetmacht)

Zusammenfassung

Der Artikel befaßt sich mit einigen Fragen der Tätigkeit des Tallinner Stadtrates während der Vorbereitungsperiode und der Durchführung der Großen Sozialistischen Oktoberrevolution, mit seinen Wechselbeziehungen zum Sowjet der Arbeiter- und Soldatendeputierten und dem Verhalten der Bolschewiki zu ihm.

Der Sturz der Selbstherrschaft im Februar 1917 hatte in die Tätigkeit der städtischen Selbstverwaltungen keinerlei wesentliche Veränderungen gebracht. Die Bourgeoisie aber beabsichtigte, diese Selbstverwaltungen für den Kampf gegen die Sowjets auszunützen, — die Provisorische Regierung ging eiligst an die Ausarbeitung einer neuen Ordnung der Stadtratswahlen. Es war eine zwangsläufige Maßnahme, durch welche die Bourgeoisie den Sowjets die faktische Macht entwenden wollte.

Die Stellung der estnischen Bolschewiki den städtischen Selbstverwaltungen gegenüber wurde auf der I. Konferenz der Nordbaltischen Organisationen der RSDAP(B) bestimmt, welche am 16.—17. April 1917 stattfand. Bei der Debatte über die Thesen von W. I. Lenin und über die Tätigkeit der Provisorischen Regierung erkannte die Konferenz „die Notwendigkeit des unumschränkten Übergangs der gesamten Staatsmacht in die Hände der Sowjets der Arbeiter- und Soldatendeputierten, wodurch eine sichere

Grundlage geschaffen werden wird, die Aufgaben zu lösen, die von der russischen Revolution an die Tagesordnung gestellt werden.“ Ein analogischer Beschluß wurde auch hinsichtlich der städtischen Selbstverwaltungen gefaßt: „Die städtische Selbstverwaltung geht voll und ganz an die Sowjets über.“

Dennoch beteiligten sich die Bolschewiki sehr aktiv an den Stadtratswahlen, die im August 1917 auf Grund der neuen Wahlordnung stattfanden. Die Bolschewiki hatten die Möglichkeiten ins Auge gefaßt, die lokalen Selbstverwaltungen für die weitere Entwicklung der Revolution auszunützen. Der Wahlkampf entrollte sich in den Bedingungen scharfer Klassengegensätze und widerspiegelte das tatsächliche Kräfteverhältnis der einzelnen Klassen auf dieser Etappe der Revolution. Die Bolschewiki erlangten 31 Sitze von der Gesamtzahl 101, d. i. beinahe ein Drittel. Es war ein großer Sieg, der von ihrem zunehmenden Einfluß bei den Volksmassen redete. Zwei Drittel der Sitze waren aber anderen Parteien und Gruppierungen zugefallen. Die mehrparteiische Zusammensetzung des Stadtrates bedingte erhebliche Schwierigkeiten bei der Ausübung seiner Funktionen; jede Sitzung brachte das Unerbittliche des Klassenkampfes an den Tag, so daß die meisten wirtschaftlichen und politischen Probleme nicht gelöst werden konnten. Zudem war die Lösung der wirtschaftlichen Probleme durch die leere Stadtkasse und große Verschuldung behindert.

Durch den Sieg der Oktoberrevolution ging die Macht an die Sowjets über. Am 27. Oktober stand im Tallinner Stadtrat die Anerkennung der Sowjetmacht zur Debatte. Es wurden drei Resolutionen vorgeschlagen: die der Bolschewiki, die der Sozialisten-Revolutionäre und die der Menschewiki. Durch wiederholte Abstimmungen wurden alle drei Resolutionen abgelehnt. Indem sich also der Stadtrat der Anerkennung der Sowjetmacht enthielt, enthüllte er seinen volksfeindlichen Charakter. Auch das Auseinanderjagen des Landesrates bewirkte im Stadtrat Meinungsverschiedenheiten und Unruhe. Die Auflösung des Stadtrates folgte aber nicht allzu bald. Bis Anfang des Jahres 1918 wurden hinsichtlich des weiteren Schicksals der städtischen Selbstverwaltungen geeignete Lösungen gesucht. Sie verwalteten eine ausgedehnte und komplizierte städtische Organisation: Wasserleitung und Kanalisation, Schulen und Krankenhäuser, Märkte und Badehäuser, Fürsorgeanstalten und Straßenbau, Gärten und Begrünung. Der Tallinner Sowjet und sein Exekutivkomitee verfügten nicht über einen dazu erforderlichen Personalbestand.

Mit der Festigung der Sowjetmacht begann eine resolute Umgestaltung des Verwaltungsapparats, wobei die alten Formen den neuen, sowjetischen Platz gaben. Und obgleich der Prozeß der Abschaffung der alten städtischen Selbstverwaltungen nicht überall gleich rasch vor sich ging, war es ein irreversibler Prozeß. In denjenigen Städten, wo die alten Selbstverwaltungen ihr antisowjetisches Wesen am deutlichsten offenbarten und wo die Sowjets zur Übernahme der städtischen Wirtschaft am besten vorbereitet waren, verlief dieser Prozeß am schnellsten. Das war auch für Tallinn der Fall.

Die Abschaffung der alten Stadträte und Stadtverwaltungen begann in Estland mit der Verordnung des Estländischen Arbeiter- und Soldatensowjets vom 29. Dezember 1917, über die Erfüllung der Funktionen der lokalen Selbstverwaltungsorgane durch die Sowjets. Auf Antrag des Stadtkomitees wurde am 17. Januar 1918 auf einer Generalversammlung der Tallinner Organisation der RSDAP(B) einstimmig beschlossen, den Stadtrat aufzulösen. Der endgültige Beschluß wurde in dieser Frage vom Tallinner Sowjet der Arbeiter- und Soldatendeputierten auf seiner Sitzung des 30. Januar 1918 gefaßt, wo die bolschewistische Fraktion die beabsichtigte Auflösung des Stadtrates und der Stadtverwaltung dadurch motivierte, daß „unter der Sowjetmacht keine bürgerlich-demokratische Behörde wie der Stadtrat neben der Volksregierung existieren könne“. Der Antrag wurde einstimmig gutgeheißen und der Stadtrat am 31. Januar aufgelöst, wobei die Fraktionen der Bolschewiki und der linken Sozialisten-Revolutionäre in den Bestand der Sowjets übergangen. Die ganze städtische Wirtschaft sollte dem Tallinner Sowjet der Arbeiter- und Soldatendeputierten übergeben werden; allen Angestellten wurde der Vorschlag gemacht, ihre Arbeit nicht zu verlassen; zu den einzelnen Abteilungen wurden Kommissare des Sowjets delegiert.

Im Laufe des Jahres 1917 hatte der Tallinner Stadtrat, aus Vertretern mehrerer Klassen und Parteien bestehend, nicht nur seine Handlungsunfähigkeit, sondern auch seinen volksfeindlichen Charakter voll bewiesen. Jetzt wurde in Gestalt des Tallinner Sowjets, der die gesamte Bewirtschaftung der Stadt übernahm, ein wahrhaft demokratisches Verwaltungsorgan geschaffen. Es bildete sich ein neuer Typ der Demokratie — die Demokratie der Werktätigen.